

Forfatter: Sven H. Rossel

Titel: Carl Ploug

Anvendt udgave: Carl Ploug

Det Danske Sprog- og Litteraturselskab (dsl.dk)

Det Kongelige Bibliotek (kb.dk)

Carl Ploug

Indhold

- [Indledning](#)
- [Biografi](#)
- [Forfatterskabet](#)
- [Modtagelse og efterliv](#)
- [Tekstoplysninger](#)
- [Bibliografi](#)
- [Sven H. Rossel](#)

Indledning.

Perioden

I 1830 måtte den enevældige konge, Frederik VI, under indtryk af Julirevolutionen i Frankrig samme år, indføre Raadgivende Provinsialstænder. Hermed begyndte en offentlig politisk debat, og frem for alt i borgerlige og akademiske kredse i København opstod en stærk liberal bevægelse. Samtidigt øgedes spændingen mellem dansk og tysk i hertugdømmerne Slesvig og Holsten. Allerede i 1815 var Holsten og Lauenburg blevet medlemmer af Tyske Forbund, hvilket befordrede slesvigholstenernes ønske om en fælles fri forfatning og en løsere tilknytning til Danmark. Dette ønske bevirkede, at den liberale bevægelse blev *nationalliberal*, og dens forskellige talsmænd fandt nu sammen i bevægelsen De Nationalliberale, hvis ledende skikkelser var Orla Lehmann, D.G. Monrad, C.C. Hall og Carl Ploug. De Nationalliberale krævede ikke blot, at Danmark skulle forblive en enhed til Ejderen, grænsefloden mellem Slesvig og Holsten, men også, at der blev indført trykkefrihed og en fri forfatning. Derimod holdt adelen og den højere embedsstand fast ved den hidtidige helstatspolitik, og blev her støttet af Christian VIII, der regerede fra 1839-48.

Kort efter Frederik VII's tronbestigelse i januar 1848 brød konflikten i Slesvig-Holsten ud i lys lue. De tysksindede stænderdeputerede sendte en delegation til København med krav om en fri forfatning for *begge* hertugdømmer og deres optagelse i Tyske Forbund. I protest afholdt De Nationalliberale et møde i Casino den 20.3., hvor det vedtoges at gå til kongen og kræve en ny regering og en fri forfatning, men kun for Danmark og Slesvig. Under pres heraf og under indtryk af Februarrevolutionen i Frankrig samme år accepterede kongen disse krav. Den 22.3. udnævntes et nationalliberalt ministerium, enevælden afskaffedes og kongen erklæredes for konstitutionel monark. Dagen efter gjorde slesvigholstenerne oprør og fik i den såkaldte Treårskrig 1848-50, kun afbrudt af en våbenstilstand i efteråret og den tidlige vinter 1848-49, frem til freden i 1850 støtte af Prøjsen. Krigen endte uafgjort, men medførte samtidigt en opgivelse af Ejderpolitikken.

I oktober 1848 var Den grundlovgivende Rigsforsamling trådt sammen til udarbejdelse af en fri forfatning, og den 5. juni 1849 underskrev Frederik VII Junigrundloven, der imidlertid *ikke* omfattede Slesvig. 1855 vedtoges en helstatsforfatning, men da De Nationalliberale under Halls ledelse i 1857 dannede regering, medførte dette en tilbagevending til Ejderpolitikken, og den 13.11.1863 vedtoges Novemberforfatningen for Danmark og Slesvig med udelukkelse af Holsten, hvilket gav Prøjsen under Bismarcks ledelse sammen med Østrig anledning til at erklære Danmark krig den 1.2.1864. Efter et knusende nederlag måtte Danmark afstå begge hertugdømmer og Lauenburg.

Et vigtigt programpunkt for De Nationalliberale var den såkaldte Skandinavisme, hvis program var at fremme fællesskabet mellem Danmark, Norge og Sverige med en politisk union under en fælles konge som det endelige mål. Skandinavismens tidligste fortalere kunne man finde blandt romantikkens digtere, og den nåede et højdepunkt i 1829, da Adam Oehlenschläger blev laurbærkranset som Nordens digterkonge i Lunds Domkirke af den svenske digter Esaias Tegnér. I begyndelsen af 1840'erne fandt de første, populære studentermøder sted, og de fik efterhånden et mere politisk indhold med Orla Lehmann og Carl Ploug som de mest fremtrædende danske talsmænd. Da det trods forsøg fra den svenske konge, Karl XV's, side ikke lykkedes at etablere en norsk-svensk militær bistand i forbindelse med krigen 1864, var dette ensbetydende med den politiske skandinavismes ophør.

Periodens danske digtere reagerede forskelligt på disse turbulente politiske begivenheder. Mens der fra digtere som N.F.S. Grundtvig til Hans Egede Schack var en generel, om end passiv opslutning om skandinavismens kulturelle aspekter og ikke mindst kampen om hertugdømmerne, engagerede f.eks. Steen Steensen Blicher sig med sine Himmelbjergmøder 1839-45 aktivt i tidens folkelige og nationale bevægelser. Derimod advarede Poul Martin Møller i sit digt "Kunstneren mellem Oprørerne" fra 1838 direkte mod Julirevolutionen, og samtidigt hævdede han kunstnerens uafhængighed af de politiske kræfter. Også Søren Kierkegaard tog afstand fra de liberale bevægelser og Treårskrigens nationale stemninger.

Litteraturen domineredes af tre giganter: H.C. Andersen, Frederik Paludan-Müller og Søren Kierkegaard. Netop 1840'erne var det tiår, hvor Andersen udgav sin fineste rejsebog, *En Digters Bazar* (1842), romanen *De to Baronesser* (1848) samt nogle af sine vægtigste eventyr, "Nattergalen" (1843), "Grantræet" (1844), "Sneedronningen" (1844) og "Skyggen" (1847), det sidste snarere et anti-eventyr, der analyserer dén konfrontation mellem romantisk idealisme og naturalistisk materialisme, der netop karakteriserer åndslivet omkring århundredets midte, og hvor Andersen klart valgte den truede idealismes side, men ikke desto mindre med sin tvivl og eksistentielle pessimisme foregreb en nyere tids relativisme. Derimod protesterede både Paludan-Müller og Kierkegaard skarpt og polemisk mod ethvert forsøg på en sådan etisk og metafysisk relativisme og krævede i stedet et personligt engagement - en tankegang, der heller ikke lå Ploug fjernt. Hos Paludan-Müller nås et kunstnerisk højdepunkt med det vældige episke digt *Adam Homo* (1842-49), både et satirisk og socialt tidsbillede, én eneste fordømmelse af diletterantisme, opportunistik og hykleri og - med dets vision af kærligheden som menneskets frelsende kraft - et af skandinavisk litteraturs store etisk-religiøse manifestationer. Kierkegaards filosofiske og teologiske forfatterskab, påbegyndt 1838 og afsluttet 1855, kan betragtes som ét eneste opgør med den liberale tidsånd og en folkekirke, der af bekvemmelighed har forrådt Evangeliet budskab. Alle tre forfattere er i større eller mindre udstrækning revolutionære i deres budskab og peger dermed langt ud over deres egen tid.

Enkelte digtere holdt fast ved romantikkens idealisme som f.eks. Johan Ludvig Heiberg og Carsten Hauch, og de befandt sig i 1850'erne i stadig større isolation. Andre forfattere forsøgte derimod at finde sig til rette i denne verden, der stadigt forandredes, og som nu i litteraturen i stigende grad blev genstand for en realistisk beskrivelse. De gjorde dette enten ved at forsone den kristne idealisme med den ydre sociale virkelighed, som f.eks. Christian Winther og Henrik Hertz, eller ved at skabe sig en ny livsanskuelse baseret på erotik og æstetik som Emil Aarestrup. Outsideren, den jødiske forfatter Meïr Aron Goldschmidt, konstruerede ovenikøbet sin egen Nemesis-lære. Atter andre som f.eks. Carl Bagger og Poul Chievitz angreb derimod bevidst et samfund, der for dem var bornert og hyklerisk og foregreb hermed problemdebatten i 1870'erne og 1880'erne, ligesom også Goldschmidt i sine Jyllandsskildringer og psykologiske analyser foregreb den senere naturalisme. Derimod tilhørte forfattere som f.eks. Jens Christian Hostrup og Carl Ploug livsanskuelsesmæssigt snarere den romantiske

skole fra århundredets begyndelse, men begge registrerede også de igangværende sociale og politiske forandringer, der for dem endda blev udnyttet som digterisk stof.

Bemærkelsesværdig - og en undtagelse blandt tidens forfattere - er Plougs direkte politiske engagement som journalist og parlamentariker i mere end et halvt århundrede.

Et direkte opgør med romantikkens fantasidyrkelse og æstetisering fandt sted med Hans Egede Schacks roman *Phantasterne* (1857) med dets krav om en acceptering af hverdagens realiteter, der faktisk fortsatte et opgør indledt med Kierkegaards *Enten-Eller* (1843) og Paludan-Müllers *Adam Homo*. Det er betegnende, at Schack valgte prosagenren, og for de fleste af de ledende forfattere i 1850'erne og 1860'erne - igen er Ploug en undtagelse - var lyrikken ganske enkelt blot en sekundær genre. Men når den anvendtes, var det ofte i form af lejlighedsdigtning, patriotiske sange og studenterviser af skiftende kvalitet. Kunstneriske undtagelser danner især Christian Richardts og Hans Vilhelm Kaalunds mere indadvendte og personlige digtning.

Biografi

Et liv i politik og polemik

- [Studererlivet](#)
- [Fædrelandet](#)

Carl Parmo Ploug blev født i Kolding den 29.10.1813. Hans fader var adjunkt, senere overlærer Christian Frederik Ploug (1774-1837) og moderen, Parmone Caroline, født Petersen (1784-1860), datter af den pietistisk orienterede provst Parmo Carl Petersen. Ploug har ifølge alle vidnesbyrd sammen med sine tre yngre søskende tilbragt en lykkelig barndom, men han har intetsteds på tryk skildret sin opvækst på nær enkelte strofer i digtet "Koldinghus" (*Digte*, bd. 2, s. 95-99), skrevet i 1867, hvis ruiner var en yndet legeplads:

Thi over min Barndoms sorgløse Gang
din alvorlige Skygge faldt;
hvis dengang der spired en skabende Trang,
som siden voxed sig ud i min Sang,
du først paa den haver kaldt.

[...]

Og tidt, naar han klattred om i hver Krog
blandt Nelder og raslende Grus,
og stavede Ødelæggelsens Sprog,
hans Tanke tilbage i Tiden drog,
og oprejste atter dit Hus.

Digtet er skrevet 1867, tre år efter Danmarks nederlag mod Prøjsen, og er et typisk udtryk både for Plougs altid vågne historiske bevidsthed, der netop har sin rod i opvæksten, hvor hans yndlingslæsning var B.S. Ingemanns historiske romaner og digte; endvidere må det erindres, at Kongeåen, landegrænsen mellem 1864 og 1920, flød lige syd for slotsruinen.

Studererlivet

Ploug fik studentereksamen i 1829 og begyndte samme år at studere teologi ved Københavns Universitet, men opgav studiet i protest mod den pietistiske påvirkning, han udsattes for hos morbroderen, han boede hos. Hans studietid var både præget af dårlig økonomi - faderen

døde i 1837 og efterlod sin hustru og sine fire børn i yderst trange kår - og en personlig rastløshed, men også af en generel politisk uro i kølvandet på Julirevolutionen i 1830. Efter teologien beskæftigede Ploug sig med klassisk filologi og koncentrerede sig derefter om fagene historie og litteratur, dog uden at få nogen embedseksamen.

Da Ploug 1833 flyttede ind på Regensen, hvor han boede i de følgende tre år, fik hans liv et mere konkret mål. Han blev ikke blot fuldstændigt opslugt af studenterlivet, men også af tidens ulmende liberale strømninger rettet mod den gamle enevælde - allerede i barndomshjemmet havde han været i opposition mod faderen. Foreløbigt forblev oprørstrangen inden for Regensens mure, mens verden udenfor blot skimtedes som "Baggrund for det ideale Tankeslot, i hvis Ly Vennerne samles om Bordet" (Recke i *Digte*, bd. 2, s. VIII). Ploug blev hurtigt lederen i et oprør mod den strenge husorden, som Regensens provst, F.C. Petersen, strikt håndhævede. Dennes forbud mod regensianernes fastelavnsfester besvarede Ploug med den første af sine såkaldte atellaner, *Væddemaalene eller Den forvandlede Regensianer*, drøje og satiriske studenterkomedier med skjulte henvisninger til aktuelle, mest politiske forhold, skrevet under pseudonymet Poul Rytter.

I flere digte fra denne periode spores, hvorledes Ploug er ved at udvikle sit digteriske talent. Han frigør sig fra guldalderdigtningen og sit forbillede Adam Oehlenschläger, tonen bliver friskere og perspektivet mere udadvendt, og ikke mindst udvikles hans herredømme over formen. Væsentlige tekster fra denne periode, der viser denne udvikling, er nogle personlige mindedigte til afdøde ungdomsvenner, der helt er uden den buldrende patos, der ellers kan præge Plougs mere officielle lejlighedsdigtning.

Med året 1839, hvis udgang er mærket ved Frederik VI's død, åbnede sig nye og større virkekredse for Ploug. Som modvægt mod - eller snarere til afløsning af - Regensens konservative læseforening, stiftede han dette år Den akademiske Læseforening, også kaldt Academicum, og han bekendte sig nu åbent til den politiske opposition. For Academicums mange fester skrev Ploug en række viser og forfattede ligeledes sine to næste studenterkomedier, *Contubernalerne eller Livets Dialectik* og *Sylvesternat*, af hvilke flere sange, således "Vort Liv er viet til Bog og Pen" og "Vi er en liden, men modig Hær" omgående blev populære som studentervisere. Ikke mindst *Sylvesternat* vakte en vis opsigt med de mange direkte og indirekte kommentarer til dagspolitiske begivenheder, og i sidste øjeblik syntes det som om forestillingen skulle blive forbudt, idet Københavns politidirektør allerede ved en af de foregående atellaner syntes at have haft betænkeligheder. Dette skete dog ikke, men det er tydeligvis hertil Ploug sigter, når han i prologen lader Harlequin karakterisere ham som "et uroligt Hoved,/ Hvem Politiet følger overalt,/ Som Hunden sporende forfølger Haren" (Schlichtkrull, s. 4). Og da Ploug i 1842 skrev sin fjerde komedie, *Kjærlighed under Quarantaine*, der er en gennemført politisk satire, udfoldede politiet en travl virksomhed for at få fat i manuskriptet, hvilket ikke lykkedes, da Ploug havde gemt det i arresten hos Orla Lehmann, der på samme tidspunkt sad fængslet. I dag er denne komedie glemt, og kun den indlagte hyldest til skandinavismen, sangen "Længe var Nordens herlige Stamme", overlevede.

Dette digt skulle snart blive slagsangen for den frembrydende skandinavisme, der skulle vende Plougs interesse bort fra Den akademiske Læseforening og dens snævre horisont. Ved juletid 1840 havde en skare studenter fra Lunds Universitet besøgt regensianerne, og det heraf følgende samkvem mandede ud i det første store studentermøde i Uppsala 1843, på hvilket Ploug var de københavnske studenters fører. Med disse studentermøder, allerede 1846 samledes 10.000 deltagere til et sådant møde på Hven, som fortsattes næsten en menneskealder igennem, var den skandinaviske enhedstanke vakt, et forenet Norden under én konge; en tanke, der som en rød tråd skulle gå gennem Plougs politiske og kunstneriske virksomhed, og som først blev båret til graven med nederlaget 1864.

Imidlertid skabte også dette engagement vanskeligheder for Ploug. Efter sin hjemkomst fra et studentermøde i Kalmar 1843 blev han således - efter et vink fra den russiske regering - sat under tiltale for at have gjort propaganda for et folkeligt forbund mellem de tre nordiske lande. For Ploug havde Rusland hermed ikke blot stemplet sig selv som en modstander af den nordiske enhedstanke, men også som en modstander af almen politisk frihed, hvilket forklarer med hvilken begejstring, han endnu mange år senere, i 1855, kunne juble over den russiske by "Sebastopols Fald" (*Samlede Digte*, fremover forkortet *SD*, 435-438) under Krimkrigen:

[...]

Fyrster og Herrer med Trællesind,
Hører I det? Sebastopol falder!
Ser Trikoloren paa Malakoffs Tind!
Frihedens Vind
Vifter, hvor Slavernes Dødssuk raller.
Klippen, hvorpaa I har bygt Jert Hus,
Er kun en Dynge troløst Grus;
Guden, for hvem I har bøjet Knæ,
Er kun en Klods af raaddent Træ.

[...]

Fædrelandet

Dén politiker Ploug i 1840'erne beundrede mest, var De Nationalliberales leder Orla Lehmann. Denne var i slutningen af 1830'erne blevet opmærksom på den tre år yngre Ploug og knyttede ham 1839 som medarbejder til det førende oppositionelle dagblad, *Fædrelandet*. Efter Frederik VI's død samme år skærpedes regeringens repressive foranstaltninger. Forbud fulgte på forbud, retssag på retssag, beslaglæggelse vekslede med bøder, men dette var blot udfordringer, der talte til Plougs stridbare sind. Da Lehmann i maj 1841 trådte ud af bladets redaktion, fik han Ploug udnævnt til dets redaktør, og den første artikel denne skrev, var en ypperligt formuleret nekrolog over den landsforviste digter Peter Andreas Heiberg, der for de unge liberale var nationens store politiske martyr. Med denne udnævnelse afsluttedes et kapitel i Plougs liv. Han tog nu afsked med ungdomsårenes koketteren med den for ham nu ansvarsløse og selvoptagne æsteticering, der havde domineret 1830'ernes litteratur; netop Heiberg blev nu forbilledet for den nye tids samfundsengagerede digter. Med redaktørstillingen indledtes den løbebane, der skulle blive bestemmende for Plougs senere liv frem til 1881, året før bladets lukning; en løbebane, der alene i Christian VIII's otteårige regeringstid kostede *Fædrelandet* ca. 13.000 kr. i bøder.

Ganske vist var Ploug ingen uddannet journalist, og den daglige administration samt økonomien overlod han til sin medredaktør, Jens Giødwad, men alligevel havde Plougs pen en væsentlig andel i den videre udbygning og konsolidering af *Fædrelandets* førende stilling op gennem 1840'erne, der gjorde det til de nationalliberales og dermed den skæbnesvangre Ejderpolitikens førende organ, og hvis dominans på bladmarkedet først svækkedes, da C.St.A. Bille i 1851 grundlagde *Dagbladet*; i øvrigt sluttede denne venskab med Ploug. Med nederlaget i 1864 og skandinavismens undergang svækkedes *Fædrelandets* position yderligere, bladet mistede de fleste af dets læsere, og da Ploug i 1881 efter 40 års virke trådte tilbage som dets redaktør, overlevede bladet, der altid havde haft få finansielle midler og en lille medarbejderstab - dets væsentligste indhold stammede næsten altid fra Plougs egen hånd - kun et enkelt år.

Ploug var en yderst polemisk skribent, der engagerede sig ikke blot i kampen mod enevælden

og i indsatsen for at styrke det skandinaviske samarbejde, men også for danskheden og det danske sprog i Slesvig. Et lignende engagement prægede hans hyppige optræden ved de populære nordiske studentermøder og ved folkefesterne på Skamlingsbanken 1843-59 til støtte for danskheden syd for grænsen. Til festen her i 1846 skrev Ploug digtet "Den danske Sang" med den kendte indledning: "Liflig fløjte Velsklands Nattergale" (SD 31-32). Det var i 1840'erne og 1850'erne Ploug oplevede sin storhedstid som de nationalliberales pennfører i Danmark. Alligevel fandt han også tid til sin lyriske digtning, og i 1847 udgav han endelig sin første digtsamling, *Viser og Vers*, under sit fra studenterdagene velkendte pseudonym Poul Rytter.

Året 1848 bragte et vendepunkt i den politiske kamp. De Nationalliberale kom til magten, og Plougs besindige og formidlende optræden i de turbulente martsdage har utvivlsomt en stor del af æren for, at folkestemningen ikke udartede i optøjer. Nu var alle betingelser til stede for at gøre *Fædrelandet* til den nye regerings officielle organ. Alligevel foretrak Ploug at bevare sin og bladets uafhængighed fra magthaverne. Han afslog derfor også en tilbudt professortitel, ligesom Giødwad afviste en tilbudt post som statsrevisor. Tonen i *Fædrelandet* var frem til nederlagsåret 1864 yderst liberal både i politisk og religiøs henseende - først langt senere blev bladet det førende organ i kampen mod de nye radikale retninger i politik og litteratur. Således begyndte Søren Kierkegaard i *Fædrelandet* den 18.12.1854 sine angreb på biskop J.P. Mynster og Folkekirken, og fritænkeren Frederik Dreier blev ovenikøbet behandlet med sympati i bladet. Også politisk engagerede Ploug sig. Han valgtes til Den grundlovgivende Rigsforsamling i Koldingkredsen 1848, var valgt til Folketinget i Svendborgkredsen 1854-58 og sad i Landstinget 1858-90.

Nederlaget 1864 var for Ploug både en national og personlig katastrofe. Ikke mindst hvad han anså som Norges og Sveriges svigten i det afgørende øjeblik, ramte ham hårdt, hvilket kommer til udtryk i en af hans sonetter, "Sonnet II" (*Digte*, bd. 2, s. 63):

[...]

Ak, Danmarks tunge, æreløse Jammer
har lagt sig isnende paa Hjertebunden;
det nytter ikke mer, jeg Strengen strammer;

den er saa dump, som den af Hamp var spunden.
Forgjæves ved min Afmagt jeg mig skammer;
nu, tror jeg, er min Sangertid udrunden.

Alligevel vedblev Ploug at skrive digte. Mellem 1869 og 1883 udkom hans fjerde og femte digtsamling, der skulle blive hans sidste. Og der er ingen tvivl om, at han stadigvæk følte sig fuldstændig i besiddelse af sin kunstneriske formåen.

Var Plougs offentlige liv stormfuldt, så var hans privatliv præget af et usædvanligt harmonisk familieliv. Den 6.6.1854 blev han i Vartov Kirke gift med den 21 år yngre Frederikke Elisabeth, født Michelsen (1834-1904). Hun var steddatter af den velhavende københavnske storkøbmand, konsul Alfred Hage, hvis hjem var et samlingssted for periodens vigtigste politikere og kunstnere, hvorigennem Ploug opnåede økonomisk uafhængighed. Deres søn, Hother (1856-1932), gjorde senere karriere i statsadministrationen. Han udgav en del kompositioner til danske digteres værker, faderens digte samt en uafsluttet biografi af denne. Karakteristisk nok findes i Plougs to første digtsamlinger ikke et eneste erotisk digt. Men netop fra og med 1853 og op i en høj alder skrev han en række sonetter, der afspejler kærligheden til hustruen. Hos hende hentede han kraft og inspiration, når han følte sig udtømt som digter, hvilket allerede kommer til udtryk i "Sonet VII" fra 1858 (SD 389):

[...]

Skal for en Slægt, forfjamsket og forkuet,
jeg synge, hvad jeg veed vil Ingen røre?
Og skal jeg tale for det døve Øre,
indtil jeg snart til Taushed vorder truet?

[...]

Og i de senere år, når han mødte modgang eller åbent fjendskab og ganske rigtigt mærkede, at ingen mere lyttede til ham, og at hans tid var forbi, var det igen hos hustruen, han søgte trøst. I 1883 skrev han til hendes fødselsdag digtet "Fra Hjemmet III" (*Digte*, bd. 2, s. 286-289) med disse strofer:

[...]

og trods den Skuffelse, jeg bar,
saa tidt min Tillid fik til Svar
de fordums Venners Flugt;
og trods den Harm og Sorg, jeg led,
naar Slægtens Letsind graadigt bed
i grøn og raadden Frugt; -

[...]

saa gik i treti Aar min Gang
frem under Løv og Fuglesang
i mildest Sommerluft;
endnu, med Sne paa nøgen Tind,
jeg mærker ingen Vintervind,
men Sol og Blomsterduft.

[...]

Efter Grundlovens indførelse i 1849 stod Ploug naturligvis ikke længere for autoriteterne som det skræmmebillede, han havde været i sin ungdom. Dog modtog han kun få officielle hædersbevisninger, og den han satte højest var - ligesom tidligere Oehlenschläger - at blive lauerbærkranset i Lunds Domkirke i 1877. Det var ved denne lejlighed, at Ploug under stor jubel besvarede den for ham udbragte skål med et "Svar paa en Skaal" (*Digte*, bd. 2, s. 248-252), der, som en anklang til Esaias Tegnér's tale i 1829, er affattet i formfuldendte heksametre og samtidigt er et klingende udtryk for Plougs endnu levende tro på skandinavismen, således som den er udtrykt i disse linier:

[...]

"Söndringen tid är förbi" - sang dengang eders *Esajas*;
men han anede kun i Hjertets drømmende Enfold,
ligesom *Oehlenschläger*, hvorhen samklingende Toner
snart maatte føre de Folk, som undrende, jublende lytted.

[...]

I 1879 rejste Ploug for første gang gennem Tyskland for at besøge badestedet Karlsbad. Tre år senere gjorde han sin første længere rejse sydpå og vandrede nær 70 år gammel tilfods over St. Gotthardpasset. Men i stigende grad følte Ploug alderen. Vennekredsen tyndede også ud. Allerede i 1879 døde komponisten Peter Heise og i 1892 digterne Christian Richardt og Jens Christian Hostrup. Den 27.10.1894, få dage før han skulle have afsløret Hostrups buste på Regensen, følte Ploug sig syg, og han døde samme dag.

I begyndelsen af sin politiske karriere stod Ploug til venstre for midten med sine ubønhørlige krav om presse- og politisk frihed, men han forblev akademikeren, der havde store vanskeligheder med senere at give bondestanden dens demokratiske rettigheder, og da der i 1866 skulle stemmes om den reviderede, mere konservative Grundlov, fulgte han her sit partis drejning mod højre og stemte for denne, og udviklede sig til en højlydt modstander af parlamentarismen. Demokrat i moderne forstand har Ploug ligeså lidt været som hans vennekreds fra 1840'erne. Men det usammensatte i hans personlighed, der altid drev ham til at sige sandheden ikke blot til fjenderne, men også til vennerne, når han følte de indgik et kompromis, gjorde, at Ploug selv i nationalliberalismens gyldne tid 1855-63 kunne stå ret isoleret. Således skiltes han endog en kort tid fra Lehmann, da denne 1861-63 var indenrigsminister i en regering under C.C. Hall, som Ploug mente var alt for tøvende og uklar i sit forsvar for Ejderpolitikken.

Med nederlaget i 1864 kan man konstatere en nyorientering i Plougs prioriteter. Drømmene om et dynastisk forenet Norden gav plads for en holdning, der fandt sit udtryk i de bevingede ord, der er tillagt Enrico Dalgas: "Hvad udad tabes, det må indad vindes". Han håbede, at det danske folk nu i enighed ville bygge et åndeligt Dannevirke til beskyttelse af de tilbageblevne rester af fædrelandet, og et middel hertil var nationalt sammenhold. Med årene blev Ploug valgt til en række tillidsposter i partiet Højre, som De Nationalliberale efter 1870 efterhånden smeltede sammen med, og han kom ved sin død til at stå som en yderst konservativ personlighed. Derfor måtte det såkaldte Moderne Gennembrud i begyndelsen af 1870'erne, med det af Georg Brandes formulerede krav om, at litteraturen for at være i live skulle sætte sociale, moralske og religiøse problemer under debat, vække Plougs modstand - og her fik han en ny sag at kæmpe *imod*. Især vendte han - der havde viet hele sit liv til den nationale vækkelse og hvis hele digtning og livsanskuelse hvilede på kristendommens grund - sig mod den toneangivende kulturradikale kreds omkring brødrene Brandes og deres *europæiske* orientering - hvilket førte til et voldsomt opgør med naturalismens repræsentanter, således Sophus Schandorph og Holger Drachmann. Også her kom Ploug til at stå som én af den konservative lejrs førende repræsentanter. Selv forsvarede han sig med, at det var omgivelserne, der havde forandret sig, mens han selv var forblevet tro mod sin ungdoms idealer. Og ikke mindst ét karaktertræk fortjener at blive fastholdt: hans uegennytte. Aldrig søgte Carl Ploug nogen personlig fordel som løn for sin virksomhed.

Forfatterskabet

- [Atellaner](#)
- [Studentsange og andre viser](#)
- [Lejligheds- og tidsdigte](#)
- [Personlige digte og lyriske portrætter](#)

Både som journalist og digter er Plougs pen kendetegnet af et stærkt personligt engagement. Som journalist var han involveret i en række politiske kampe - for pressefrihed, en række frisindede kirkelige reformer, skandinavisk samarbejde og danskhedens sag i Slesvig, og *mod* politisk undertrykkelse, censur og - i de sidste tyve år af hans liv - hvad han anså for at være nihilisme i videnskab og tro. I sine yngre år skrev Ploug i *Fædrelandet* også artikler om de forfattere, han anså for at tilhøre den realistiske skole, Poul Martin Møller, Steen Steensen Blicher og Carl Bagger. Senere lod han andre varetage litteraturkritikken - fra 1860'erne således Clemens Petersen. Som prosaforfatter gjorde Ploug sig bemærket med en kort biografi af den svenske rokokodigter Carl Michael Bellman (1844); endvidere tryktes et foredrag om den svenske nationalromantiker Erik Gustaf Geijer (1848) og en mindetale over Orla Lehmann (1871). Fra de senere år stammer småskrifterne *Det litterære "Venstre"*. *Angreb og Forsvar* (1880),

Hvorfor ere vi kjørte fast? (1882) og *Vort Forsvar og vor Fremtid* (1883) - der tilsammen udgør Plougs testamente og vidner om hans kompromisløse nationale og religiøse holdning. Vil man derimod lære hans bedste prosa at kende, må man ty til hans utallige artikler i *Fædrelandet*. Her viser det sig, hvor ypperlig hans prosa og hvor suveræn hans sprogbeherskelse er, selvom hans retorisk-polemiske stil undertiden kan gå over gevind og blive for smædende. Alligevel må Ploug sammen med Kierkegaard og Goldschmidt regnes blandt dansk litteraturs største polemiske begavelser.

Som digter var Ploug først og fremmest en stærkt benyttet og fejret lejlighedsdigter. Derimod glimrer naturen stort set med sit fravær i hans forfatterskab. Findes den, ses den - som hos Bellman - kun i glimt eller anvendes som kulisse. De fleste af Plougs digte er knyttet til bestemte lejligheder, begivenheder og mærkedage, og er med disse gået i glemmebogen. Men at gøre Ploug til blot en døgnets digter, er at gå fejl af hans talent. Forholdet er ikke, at han greb enhver lejlighed til at digte, men at det var lejligheden, der greb ham. Ingen dansk digter har i højere grad end han levet med i sin tid med alle dens strømninger og omvæltninger. Fra den har han hentet sin inspiration, men det er aldrig udelukkende det aktuelle, Ploug digter om: Det er det blivende historiske i øjeblikket, der interesserer ham. Og omvendt er det i de digte, hvor han benytter et historisk stof - i digte f.eks. om Thyra Danebod, Dronning Margrethe, Christian den Anden, Leonora Christina og Peder Griffenfeldt - dette stofs lighed med eller modsætningsforhold til nutiden, der fascinerer ham. Ikke mindst disse minde- og portrætdigte bør fremhæves på grund af den mere personlige tone, der her kommer til udtryk, og som især i de senere år også karakteriserer en række mere private digte, hvor ikke mindst dem, der er rettet til hustruen, besidder betydelige lyriske kvaliteter.

Derimod mangler Plougs tidligste digte ofte kunstnerisk holdning. Stroferne er frasefyldte, overlæssede og ofte med et knudret metrum. Den udvendige deklamation og usikre versifikation kunne præge Plougs digte helt frem til hans tredie samling fra 1861. Herefter bliver formen enklere, diktionen sikrere og tonen inderligere som i digtet "Skumring" fra begyndelsen af 1870'erne (*Digte*, bd. 2, s. 110-117) med denne personlige bekendelse:

[...]

Det skumrer paa min egen Vej.
Hvad jeg har magtet, veed jeg ej;
maaske det var kun saare lidt,
maaske mit Øje fo'r for vidt,
forbi hvad der var til at naa
ved Tid og Flid; - men hvad jeg saa',
derefter retted jeg mit Skridt.

[...]

Atellaner

Regensen var den egentlige scene og Den akademiske Læseforening det egentlige publikum for Plougs fire studenterkomedier med indlagte sange, de såkaldte atellaner, opkaldt efter nogle fragmentariske oldromerske improvisationskomedier. De blev skrevet under pseudonymet Poul Rytter, to af dem foreligger kun i manuskript, og de huskes i litteraturhistorien oftest kun som forstadier til Jens Chr. Hostrups mere kendte syngespil, af hvilke dog kun *Gjenboerne* (1844, udg. 1847) er en egentlig studenterkomedie, men til forskel for Plougs stykker skrevet for et offentligt publikum. Ganske vist var Ploug ikke den første regensianer, der forfattede skuespil beregnet for et studenterpublikum. Frederik Fabricius, Regensens viceprovst, havde nogle år tidligere skrevet nogle Regensfarcer, men disse er både løsere konstrueret end Plougs

stykker og helt uden disses satiriske brod.

Den første atellan blev opført den 10.2.1839 og bar den lange titel: *Væddemaalet eller den forvandlede Regentsianer, stor original romantisk, parodisk Burschekomedie i 5 Akter med Prolog, guddommelige Aabenbaringer, Sang, Melodrama, Kor og pyroteknisk Tableau. Teksten af Regentspoet Hr. Poul Rytter, Musikken komponeret og arrangeret af Hr. Capelmester [Salomon] Dreyer, flere Liebhavere her fra Gaarden give i sidste Akt en Forestilling i den højeste Soldekunst, hvis Mangfoldighed ikke lader noget Ønske tilbage*. Stykket indledes med en prolog, i hvilken Komus, "Gud for det jublende Sold", stiger ned fra Olympen til Regensen og forkynder stykkets ide: "Burschernes", dvs. studenternes, sejr over filisteriet, repræsenteret ved borgerlig rigdom og glans (Schlichtkrull, s. XXXVII):

Cirklen jeg skyer, der er snerpet og fiin,
hvor man har *Tone*, men ikke kan synge.
Og jeg hader Philisternes Klynge,
kaster ej mine Perler for Sviin.

Med Thomas Overskous komedie *Capriciosa* (1836) og Johann Nestroys wienerske tryllespil *Der böse Geist Lumpacivagabundus* (1833) som forbilleder, indføres en række andre overnaturlige skikkelser i handlingen. Men den bærende person er den åbenmundede og vittige Jens Grib, der også genfindes i de andre atellaner - hver gang spillet af Ploug selv - den filologiske student med tydelig antipati mod sit fag, der lokkes af filistrene, men forgæves.

Den forvandlede Regentsianer gjorde lykke og fulgtes året efter af *Contubernalerne eller Livets Dialektik, Atellan i 5 Acter med Couplets og Chor af Poul Rytter, Musikken komponeret og arrangeret af den samme Drejer*, opført den 1.3.1840, hvoraf kun de indlagte viser er blevet trykt og udgivet (1840). Her hjælper Jens Grib sin "contubernal", sin stuekammerat og absolutte modsætning, den dydige teolog Peer Mikkelsen, til at få husværtens datter. Således udsones her i en mere traditionel vaudevilletradition studenten gennem et ægteskab med filistrenes verden, der repræsenteres af et nu bravt og hæderligt borgerskab.

Derimod blev Plougs tredje atellan, *Sylvesternat. Atellan i 3 Acter med adskillige curieuse Scener og Samtaler, af den i Foreningen ikke ubekjendte Poul Rytter*, hans dramatiske hovedværk, senere udgivet med udførlig indledning og kommentar. Den opførtes den 21.2.1841 og er nok Plougs interessanteste dramatiske arbejde, fuld af kåde replikker og aktuelle vitser, således at *Sylvesternat* kan betegnes som den første danske revy. Mange replikker, hele scener og situationer er udsprunget af og bundet til tidsforholdene, og hvad publikum dengang straks opfattede som vittig satire, kræver naturligvis i dag fyldige kommentarer for at forstås. Stykkets personer er enten typer, som dengang havde nuets aktualitet, således Hofjunkeren, idet kongen til stor forargelse for de unge liberale netop havde indført denne charge, eller masker, der - meget gennemskueligt - dækkede over kendte personer fra det offentlige liv. Dette gælder således den af enevælden købte, servile journalist Pludderkok, stykkets ynkværdigste, men også morsomste skikkelse, der dels er bygget over filosofen F.C. Sibbern, dels over en af tidens konservative skribenter, Hollard Nielsen.

Jens Grib gør i lange monologer op med tiden i form af en slags subjektive randbemærkninger til de tildragelser i det forgangne år, som har vakt hans opmærksomhed: borgerkrigen i Spanien, de liberales frihedskrav, der var blevet stadigt tydeligere i Christian VIII's første regeringstid, og endelig forskellige begivenheder, der havde fundet sted i studenterverdenen. Intrigen er den samme som i *Contubernalerne*, mens det overordnede forbillede har været J.L. Heibergs romantiske skuespil *Syvsoverdag* (1840), der samtidigt også parodieres. Ligesom Heiberg benytter Ploug tre sfærer: en nutids-, en fortids- og en mellemsfære repræsenteret af

Sancho Panza, som er den person, der skaber forbindelsen mellem de to andre sfærer. Fortidssfæren, 2. akt, er befolket af skikkelser fra Holbergs komedier, således at hele akten er udformet som en virtuos collage af udelukkende holbergske scener.

Det følgende år, den 7.2.1842, lod Ploug opføre sin fjerde og sidste atellan, *Kjærlighed under Quarantaine, original Farce i 1 Act med Chor*. Her er den politiske tendens i den grad fremherskende, at der er tale om en politisk allegori med Jens Grib som en personifikation af hele det danske folk. Stykket var i øvrigt yderst dristigt og udfordrende, idet selve kongen og dennes betroede og magtfulde minister Paul Chr. Stemann i forklædning blev fremstillet på scenen. Dette var en dristig provokation, og flere af Læseforeningens medlemmer udvandrede i protest. Politiet skred ind og krævede manuskriptet tilintetgjort, hvilket dog ikke skete, og først i 1904 blev det offentliggjort. For at berolige gemytterne opførtes året efter Johan Herman Wessels upolitiske *Kierlighed uden Strømper* (1772), og aftenen indledtes med "Et Forspil" af Hostrup, den digter, der skulle føre den plougske genre videre: *Contubernalerne* blev et forbillede for *Gjenboerne*, mens *Den forvandlede Regentsianer* gav ideen til *En Spurv i Tranedands* (1846, udg. 1849).

Ploug selv fortsatte sin dramatiske digtning. I 1852 skrev han komedien *Et Besøg*, der samme år opførtes paa Hofteatret sammen med Christian Richardts lystspil *Declarationen*, og 1853 opførtes i en familiekreds den dramatisk spøg *Nissen paa Stokkerup*. 1861 fulgte *Hr. Sørensen paa Eventyr*, hvis indlagte sange samme år blev udgivet separat, og *Mariane, Folkekomedie i fem Tablaer, hvoraf fire ere synlige*. Men tiden var nu en anden, Regensmiljøet forsvundet og med denne også Jens Grib; betegnende nok kaldte Ploug heller ikke mere sine aldeles ukendte og ubetydelige farcer for atellaner.

Studentersange og andre viser

Årene på Regensen og det aktive engagement i tidens studenterliv var ikke blot inspirationskilderne til atellanerne, men også til Plougs studentersange og forklarer den uhøjtidelige titel på hans tre første digtsamlinger, *Viser og Vers*. Typiske eksempler på denne digtning er Regensvisen "Hvad er Regensen? - Et Arsenal" (SD 42-44) fra 1836 og studentersangen "Vi er en liden, men modig Hær" (SD 37-38), slutningssangen fra *Sylvesternat*, der begge deler samme frihedsbegejstring og den ideologi, der karakteriserer denne genre inden for Plougs forfatterskab. Den første begynder således med direkte brod mod én af landets fjender i årene før Treårskrigen:

Hvad er Regensen? - "Et Arsenal
For fyldte Revolutions-Granater."
Saa hedder det i Ministrens Sal
Og blandt de østlige Diplomater.
Nej, her kun Tungen
Frit renses Lungen,
Thi, sandt nok! Takten vi finde tvungen
I russisk Vals.
[...]

Ikke blot anslås her digtets frihedstematik, men senere i de følgende strofer introduceres også genrens andet vigtige tema: modsætningen mellem Regensen, denne "Forhal til Vidskabs Templer", og det "Filistergny", der høres fra det omgivende (små)borgerlige København. Videnskabens tempel bebos naturligvis, som det fremgår af studentersangen, af studenternes lille, men modige hær,

Carl Ploug,

[...]

Som altid ligger i Krig
Mod Alt, der Mærke af Løgnen bær,
Mod Fordom, Dumhed og Svig:
Slut, Brødre, Gelederne tæt!

[...]

I to senere "Studenterviser" fra 1848-50 (SD 207-210) bekræfter Ploug endnu engang det - tildels af ham skabte - romantiske billede af den danske provinsstudent, der er blevet så kendt ikke mindst gennem Hostrups komedier, som fattig, beskeden, men altid parat til et nyt sold, i kvindeligt selskab først forlegen, men senere et attråværdigt parti. Ikke desto mindre tilhører samme student "en herlig Stand!" (SD 207), bor på "Videnskabs og Kunstens Slot" (SD 209) og er - hvilket er ikke mindst betydeligt - parat til at ofre sit liv for frihed og fædreland.

Denne digtnings oprindelse ved sammenkomster og sold blandt studerende forklarer, hvorfor Ploug skrev så mange af sine digte på sangbare og populære versemål - uden at han i øvrigt gjaldt for at være særligt musikalsk. Således er det påfaldende at se Ploug anvende de overvejende uhøjtidelige melodier, der blev anvendt af Carl Michael Bellman - sit yndlingsmetrum fandt han i Bellmans "Klang, mina flickor" - til en række alvorfulde tekster i en digtkreds fra februar 1845 med titlen "Vers paa Belmannske Melodier", hvor alene det første digt (SD 17) - på trods af sin gennemførte, romantiske naturbetragtning, der hører en anden tid til - alligevel med lidt god vilje kan siges at indeholde netop en bellmansk stemning:

Kom, Brødre, lad os vanke
Imellem disse Stammer slanke!
Her sværme skal vor Tanke
Fri og let i Naturens Vaar,
Hvor Fuglekore gyng
Sig under Loft og Hymner synge,
Mens unge Hjortes Klynge
I Engens Græs til Midien staar.
Ned Solen gaar.
Om Toppene sit blanke
Guldnet den slaar.
Kom, Brødre, lad os vanke
Her i Naturens rige Vaar!
Her i Naturens Vaar.

Men også længe efter, at Ploug var flyttet fra Regensen, blev han ved med at anvende viseformen, når det gjaldt om at formidle et politisk budskab, som det var tilfældet i 1864, da han appellerede til Sverige om militærhjælp i den netop udbrudte krig med digtet "Rejs jer af Lejet" der stod trykt i *Fædrelandet* den 3.2. (Digte, bd. 2, s. 56-57):

[...]

Tøv ikke længer, og frit ej forsigtig
Vest eller Øst!
Vejen er lige og Retningen rigtig;
gaa ikkun trøst!
Fremad, hvor Faren og Nøden er fælles!
Fremad, hvor Hæderens Krone skal naas!
Fremad, hvor Fjendernes Skare ei tælles,
men hvor den slaas!

Carl Ploug,

[...]

Digtet er både et udtryk for Plougs versifikatoriske og retoriske begavelse, men også for hans politiske naivitet, der ikke mindst kommer til udtryk i de afsluttende liniers skjulte trussel:

[...]

Vel maa I haste, thi vel maa I vide,
haardt eder ramte Historiens Dom,
om eders Broder med dødstunget Side
sank, før til Stævnet I kom.

"Rejs jer af Lejet" har ikke overlevet sin tid, men der findes én vise af Ploug, der har opnået en endog betydelig og vedvarende folkelig popularitet, og sågar blev udsendt i skillingstryk. Oprindeligt indlagt i den utrykte dramatiske tekst *Nissen paa Stokkerup* er digtet "Husker du i Høst" (SD 228-229), der indirekte henvender sig til Plougs forlovede, ikke mindst takket være Peter Heises indsmigrende melodi fra 1854, blevet folkeeje:

Husker Du i Høst, da vi hjemad fra Marken gik,
Vendte Du imod mig et spørgende Blik;
Da faldt det mig paa Sind,
At jeg var hidtil blind;
Siig mig, lille Karen, hvad mente Du da?
[...]

Lejligheds- og tidsdigte

Ploug engagerede sig tidligt i skandinavismen. Allerede i sin fjerde studenterkomedie *Kjærlighed under Qvarantaine* indføjede han et digt "Længe var Nordens herlige Stamme" (SD 3-4), der med den stejle, slagkraftige rytme - det metriske forbillede er det oldnordiske fornyrðislag - og lettilgængelige billedsprog skulle blive bevægelsens populæreste. Det er karakteristisk, at hverken her eller senere i forfatterskabet spores nogensomhelst bitterhed over tabet af Norge til Sverige i 1814:

Længe var Nordens
Herlige Stamme
Spaltet i trende
Sygnende Skud;
Kraften, som kunde
Verden behersket,
Tyggede Sul fra
Fremmedes Bord.

Atter det Skilte
Bøjer sig sammen;
Engang i Tiden
Vorder det Et;
Da skal det frie,
Mægtige Norden
Føre til Sejer
Folkenes Sag!

Denne tematik, der kom til at dominere de senere hyldestdigte til skandinavismen:

glorificeringen af frihedsånden og fællesskabet i den oldnordiske fortid og vikingetiden - et fællesskab det nu gælder om at genoprette - findes ligeledes i de tidlige digte "Til Lundenserne" (SD 9-10) og "Hilsen til Upsala" (SD 11-12) fra henholdsvis 1839 og 1843. Her påkaldes både "Trillingefolket" - med en henvisning til det nu tabte Norge - og især "Sveakraften", Bellman og Linné nævnes, og ind i teksten strør Ploug svenske ord for lokalkolorittens skyld.

Naturligvis spores et forstærket skandinavisk sindelag i de digte, Ploug skrev under og efter Treårskrigen. Dette kommer ikke mindst til udtryk i otte sange om Norden forfattet til en række nordiske mærkedage mellem 1848-62, og her dukker igen de tidligere benyttede sproglige udtryk op: "den kjække Vikingsnekke" (SD 158) og "Nordens frie Folkeand" (SD 165). Bemærkelsesværdig er imidlertid den skepsis, der skjuler sig bag den generelt optimistiske tone. I de tidlige tekster fokuseres på frihedsproblematikken i forbindelse med enevældens afskaffelse i 1848, i de senere må Ploug den ene gang efter den anden mane til sammenhold og fasthed, jo større den tidsmæssige afstand bliver til treårskrigen. Når Ploug i disse digte formår at forbinde det mere alment-politiske perspektiv med en personlig, selvoplevet erfaring og dermed ophæver lejlighedsdigtets egentlige funktion, lykkes det at skabe tekster af betydelig kunstnerisk kvalitet. Dette gælder således digtet "Aarene skride, Ungdomskraften svinder" (SD 315-316) fra 1855, der uden nogen form for sentimentalitet fuldgjaldigt udtrykker følelsen af resignation, af tidens flugt og altings forgængelighed:

Aarene skride, Ungdomskraften svinder,
Snart er den slukt:
Da har vi høstet nok af Kampens Minder,
Lidt af dens Frugt;
Maalet, vi drømte om at naa saa fage,
Maalet, som vistes klart af Tankens Lyn,
Trækker sig tilbage
Da for vort Syn.
[...]

Selv efter den politiske skandinavismes undergang med nederlaget i 1864 og Frankrigs nederlag til Tyskland i 1871, som den endelige slutstreg under ethvert håb om revanche, fortsatte Ploug sin hyldelse til Norden. I 1873 skrev han digtet "Ved Norges Tusindaarsfest" (*Digte*, bd. 2, s. 52-53) og i 1876 "For Norden" (*Digte*, bd. 2, s. 154-155) og endnu engang kan man fastslå og undre sig over digterens politiske naivitet - helt glemt er, hvad Ploug i 1864 følte som et svigt fra broderfolkenes side (*Digte*, bd. 2, s. 155):

[...]
Vi ville huske, at vi ere Tre,
lige i Ret og i Pligt og i Ære,
fælles om Ansvaret - da skal vi se,
hvem der vil Vold paa os bære!

Langt bedre end for disse projiceringer af politisk ønsketænkning - bemærkelsesværdig er Plougs stædige tro på, at "Nordens Sag er ikke tabt, fordi den ej er vunden" (*Digte*, bd. 2, s. 4) - huskes Ploug for sine mere konkrete fædrelandsdigte i anledning af Treårskrigen, mens en række samtidige Grundlovssange ikke tæller blandt hans bedste lejlighedsdigte. Fra krigens tid må især fremhæves nederlagsdigtet "Slaget ved Slesvig" (SD 179), skrevet i foråret 1848, og "Nattens dæmrede Taager" fra 1850. I det første digt, skrevet til melodien af det færøske "Olufukvæði", med den kendte indledningsstrofe:

Carl Ploug,

Paaskeklokken kimed mildt
Fra den danske Kyst,
Meldte over Lande
Dog om saa haard en Dyst.
Slutter Kreds og staar fast, alle danske Mænd!
Gud, han raader, naar vi fange Sejr igjen.

fokuserer Ploug med dramatisk effekt på modsætningen mellem de listige tyskere - senere karakteriseres de som "Aadselgribbe" (SD 182) - og den lille flok af tapre "danske Dreng". Derimod er "Nattens dæmrende Taager" (SD 289-290) i langt højere grad et stemningsdigt. Det er bygget op omkring den enlige soldat på forpost, der lader sine tanker gå tilbage til den elskede derhjemme:

Nattens dæmrende Taager
Har sig paa Engen lagt,
Der kun Soldaten vaager
Paa sin farlige Vagt;
Medens hans Blikke vanke
Gjennem det øde Rum,
Sysler hans stille Tanke
Udi sin Helligdom.
[...]

Men digtet handler ikke om et menneskes kærlighedslængsel. Karakteristisk for Plougs idealisme står kærligheden nemlig i en højere sags tjeneste, så hvis blot også den elskede tænker på ham,

O, da gaar jeg med Glæde
I Døden for mit Land!

Digtet er del af en større digtkreds med titlen "Slaget ved Fredericia" (SD 284-312), skrevet i vinteren 1849-50 som tekst til et "Concertdrama", der blev opført den 8.5.1850 med musik af Henrik Rung. Ved siden af "Husker du i Høst" er "Nattens dæmrede Taager" Plougs populæreste digt; det blev - nok især på grund af dets sentimentale tone - ligeledes udgivet i skillingstryk.

Naturligvis udløste krigen 1864 og andre historiske begivenheder i ind- og udland også en lang række lejlighedsvers, der ligesom de tidligere oftest blev trykt første gang i *Fædrelandet*. Status over selve krigen gøres med et digt, skrevet til Grundlovsfesten 1864, hvis indledning er en omskrivning af Laurids Koks kendte "Danmark deiligst Vang og Vænge" (*Digte*, bd. 2, s. 7-9):

Danmark dejligst Vang og Vænge,
stakkels lille Land,
som ej kunde Ledet stænge
fast for Mark og Strand!
Fjenden huser i din Have,
plyndrer vore Fædres Grave;
dine Sønners Blod er rundet,
Bod dog ikke fundet.
[...]

I senere digte formaner Ploug danskerne til at fatte mod og "Staa fast, du lille Flok, staa fast i Stormens Brag!" (*Digte*, bd. 2, s. 10), og ikke mindst når han henvender sig til de sønderjyske

mænd og kvinder, "I, hvis Lod er vorden Fjenders Lag" (*Digte*, bd. 2, s. 16), får hans patos en klang af ægte smerte og fortvivelse, der i de to digte til "Sønderjyderne" (*Digte*, bd. 2, s. 13-14) i sin enkelthed og klarhed ikke kan undgå at gøre sin virkning den dag i dag; budskabet har fået en evig-aktuel relevans:

[...]

Det, som jer i Brystet banker,
er det danske Blod;
eders Følelser og Tanker
derfra skyde Rod;
det, som fra jer Læbe lyder,
som jer Mening ret kun tyder,
som kun fuldt jer Fryd kan sjunge,
er den danske Tunge.

[...]

Et historisk perspektiv karakteriserer også den lange række af mindedigte netop til personligheder fra Danmarkshistorien. Først og fremmest - men ikke udelukkende - findes naturligvis digte til danske konger og dronninger fra Thyra Danebod og Dronning Margrethe, over Caroline Mathilde - med en usædvanlig hjertelig hyldest til Struensee som frihedens repræsentant - til Christian IX. Navnet på enevældens sidste repræsentant, Christian VIII, optræder betegnende nok kun indirekte som titel på et digt, "Christian den Ottende" (*SD* 276-283), der skildrer dette linieskibs sænkning i Eckernförde Fjord den 6.4.1849. Alligevel kan Ploug ikke undlade - i digtets anden del - indirekte at angribe kongen selv:

[...]

Men alle de Snekker, dit Navn Du gav,
De finge kun føje Lykke;
Det er, som om det frie Hav
Spotted Selvherskerens Nykke.

[...]

Det gælder generelt, at man i Plougs digte til kongehuset ikke skal forvente at finde en ukritisk løbhudling af monarkerne. En vigtig undtagelse er Frederik VII, Grundlovens giver, der er Plougs absolutte helt som udtrykt i indledningslinierne til fødselsdagsdigtet "Til Kongen" fra 1861 (*SD* 424-428): "Vær hilset, Konge, og velsignet Aaret,/ Der aabner sig med denne Morgens Skær!" Og i digtet "Kong Frederik den Syvende" (*Digte*, bd. 2, s. 21-23), skrevet 1866 på årsdagen efter hans død, har Ploug som i en formel koncentreret kongens historiske betydning:

[...]

Frihedsbrevet, han os gav,
stande skal ved Magt;
thi ej bedre Væрге
i Folkehaand blev lagt.

[...]

Denne prægnante strofe findes på flere mindesmærker over kongen, således på det, der står foran Odense Slot.

En lang række kendte og tildels glemte personligheder, især kunstnere og forfatterkollegaer, er også omfattet af Plougs mindedigting. En af de tidligste tekster (*SD* 130-132) er en hyldest til den unge botaniker Salomon Drejer, død 1842, som skrev musikken til Plougs to første

atellaner. Digtet er betegnende for Plougs mesterskab inden for denne genre - et mesterskab der først langt senere skulle overgås af Johannes V. Jensen. Efter først at have lovprist livets evige kraft, sættes som kontrast hertil døden og graven, den død der overvindes ikke blot af kunsten, men også af den evige forløsning - for Ploug betød døden indgangen til den *endelige* frihed:

[...]

Farvel! trofaste Fælle, elskte Broder,
Med Tanken klar, med Villien stærk og ren!
Tryk ømt ham til dit Bryst, du Livets Moder!
Og rejs af Blomster ham hans Bautasten!

Fra midten af 1849 stammer et mindedigtil til Orla Lehmanns hustru Marie (*SD* 251) med denne inderlige indledningsstrofe, der også viser Plougs versifikatoriske mesterskab:

Stille, stille, Taaren taler, stille!
Mens den kvæger med sin milde
Dug det spændte Bryst,
Mens den maaler Savnets Øde,
Mens den tolker Mindets søde,
Ak, men bittre Lyst.
Kjærligt dette Hjerte slog,
Kjærlighed er Taarens Sprog.

I 1850 fulgte et mindedigtil til Adam Oehlenschläger, 1851 et digt til H.C. Ørsteds begravelse, 1868 to digte til billedhuggeren Herman Vilhelm Bissen og 1875 et digt sunget af studenterne til H.C. Andersens begravelse i Frue Kirke den 11.8.1875. Fra de senere år kan nævnes mindedigtil til Christian Winther i 1877, til M.A. Goldschmidt i 1887 og til den gamle politiske modstander C.C. Hall (*Digte*, bd. 2, s. 266-267) i 1888, der slutter med disse forsonende linier, der forener det personlige med det almengyldige - også her er Ploug en forløber for Johannes V. Jensen:

[...]

Men Lykken er ej Menneskenes Dommer;
den deler ud i Flæng Gevinst og Nit.
Sandheden nærmere Historien kommer,
naar den et Tidsrum overskuer frit.
Den sigter Vilje, og den vejer Evne,
den maaler Muligheden om igen;
men vist jeg tror: *ham* vil den altid nævne
blandt Danmarks ædleste og bedste Mænd.

Tilsammen danner Plougs ypperlige lejligheds- og mindedigte en hel Danmarkshistorie fyldt med begejstring, kærlighed, stolthed - men også kritik, resignation og fortvivlelse.

Personlige digte og lyriske portrætter

Ploug var altid tilbageholdende med at stille sit private følelsesliv til skue og først i forbindelse med sit ægteskab med den 21 år yngre Frederikke Elisabeth Michelsen i 1854 gjorde han bevidst sit følelsesliv til genstand for sin digtning. Til gengæld er resultatet rent kunstnerisk yderst bemærkelsesværdigt! Det er betegnende, at Ploug til disse personlige digte næsten udelukkende valgte sonetformen i dens oprindelige italienske, jambiske form og benyttede

den med et sandt mesterskab. De tidligste sonetter, i alt fire (SD 231-234) - de er alle nummererede og uden særskilt titel (i *Samlede Digte* dog udgivet under særskilte titler: "En Stemning", "Tørke", "Amor paa Svanen" og "Plantelivet") - blev skrevet i marts 1853 og stammer således fra forlovelsestiden. Endnu taster Ploug sig her frem mod en mere personlig tone og koncentrerer sig om en særdeles abstrakt bestemmelse af sit digterkald og sin digtning, der med næsten grotesk beskedenhed bestemmes som "min meningsløse Fuglekvidder" (SD 231). Mere kraft og gehalt er der i nogle efterfølgende digte, også fra 1853, der er skrevet i varierede versemål. Det første bærer (med anvendelse af et norsk ord for et hals- eller brystsmykke) titlen "Med en Sølje" (SD 235-242), hvor Ploug med autoritet definerer og formulerer sit digterkald:

[...]

Først binder jeg Rhythmens jevne,
Bløde, bølgende Klang;
Den strømme skal fra din Læbe
I Tale som i Sang.

[...]

og på samme måde påkaldes melodien, fantasien, drømmene, følelsen, billedet og endelig begejstringen. Herefter følger et digt med en for Ploug usædvanlig åbenhjertig titel, "Lidenskab" (SD 242-243), og endelig "Jeg tror paa dig" (SD 244-246), der indeholder en direkte kærlighedserklæring: "Jeg tror paa dig, naar fire Læbers Møde/ Er to beruste Sjæles Brudepagt". Og samme åbenhed - man aner endog en bankende erotisk puls - kendetegner flere af sonetterne fra de følgende år. Karakteristisk er begyndelseslinierne i "Sonnet V" (SD 387): "Du veed, at Du er mine Øjnes Stjerne,/ Mit Øres Velklang, mine Læbers Honning". Fra 1853 stammer digtet, der allerede i titlen "Du Kommer" (SD 395-396) udtrykker en direkte henvendelse til hans brud, og som slutter med den direkte opfordring: "Du kommer i din Elskers Favn". I seks sonetter fra 1864 (*Digte*, bd. 2, s. 62-66) bliver Plougs alder og følelsen af at have kulmineret som digter væsentlige temaer - og i baggrunden spøger naturligvis også pessimismen efter 1864, der ovenikøbet i "Sonnet II" (*Digte*, bd. 2, s. 63) udnævnes til årsag for den manglende inspiration: "Ak, Danmarks tunge, æreløse Jammer/ har lagt sig isnende paa Hjertebunden [...]". Men nu som før finder digteren alligevel trøst og inspiration i kærligheden, smukkest udtrykt i det retrospektive digt "Dengang da du var tyve Aar" (*Digte*, bd. 2, s. 66-68) fra 1869, der "har aandet Liv og Glæde ned og Solskin i mit Bryst".

At Plougs tid som digter nu skulle være forbi, modsiges entydigt af de to digtsamlinger, der blev udgivet i 1869 og 1883, og af et bind *Efterladte Digte* fra 1895. Heri findes endnu en række sonetter, en gammel mands taknemmelige hyldest til hustruen, gribende i deres erkendelse af den tilstundende død. Alderdommens tragedie kommer ikke tilfældigt til udtryk i to af Plougs sidste digte over to af Danmarkshistoriens mest tragiske skikkelser "Christiern den Anden i Fængslet" (*Digte*, bd. 2, s. 289-292) fra 1872, skrevet som tekst til Carl Blochs kendte maleri, og "Leonora Christine Ulfeldt" (*Digte*, bd. 2, s. 293-295), skrevet 1869 efter fundet af manuskriptet til *Jammers Minde*. Begge hører de genremæssigt til Plougs mindedigte, men tilsammen udgør de et dybt *personligt* testamente, der belyser ikke blot det politiske menneskes ensomhed, men også dets stolthed og trods. Plougs sidste, selvbevidste digt "Hejmdal" (*Digte*, bd. 2, s. 298) er et fragment. Det indeholder en direkte identifikation med de nordiske guders årvågne vagtpost, der, når han blæser i sin lur, Gjallarhorn, høres verden over:

[...]

Jeg mindes, at *eengang* han blæste saa fast,
at Folket fo'r op af sin Dvale:
Fortidens skillende Murværker brast

mellem Hytter og fornemme Sale.

Naturligvis finder man også rundt omkring i de andre lyriske genrer, Ploug anvendte, personlige følelser og refleksioner, således både i lejligheds- og mindedigterne og ikke mindst i de talrige lyriske portrætter af levende personer, venner og offentlige personer, han skrev fra 1842 (komponisten C.E.F. Weyse) til 1888 (den finlandssvenske digter Zacharias Topelius).

Modtagelse og efterliv

Ploug har i et digt, "Til Christian Winther" (SD III-VIII), beklaget sig over, at han i stedet for at kunne koncentrere sig om sit digterkald måtte "skære [Hakkelse] i Døgnet's Rejsestald". Og det er korrekt, at det især er hans politiske aktiviteter og redaktørgerning i 40 år - fra 1841 til 1881 - der har sikret ham et eftermæle. Utrættelig stod Ploug i forreste linie, når det gjaldt fædrelandets vel, forsvaret for danskheden i Sønderjylland og kampen for ytringsfrihed og andre demokratiske rettigheder. "En Soldat jeg er i Lejren, / uførtroden paa min Vagt" karakteriserer han sig selv som i 1869 (*Digte*, bd. 2, s. 108) - også her spøger Hejmdal-skikkelsen i denne beskrivelse af den stedse agtpågivende journalist og digter. For selvom Ploug med den for ham typiske beskedenhed ofte sætter sin digtergerning i anden række og kalder sig "en af Døgnet's Fluer" (*Digte*, bd. 2, s. 66), indtager han ikke desto mindre en ikke ubetydelig plads i litteraturhistorien, selvom han i eftertiden har haft vanskeligt ved at leve op til den popularitet, han nød i sin egen levetid, hvor hans *Samlede Digte* nåede at komme i en 5. udgave i 1876.

Ikke blot er Ploug et eksempel på, at dansk litteratur mellem de to væsentlige perioder romantikken og naturalismen er spillevende, og på trods af Georg Brandes' påstand om dens verdensfjernhed også udadvendt og debatsøgende. Det må også understreges, at som lejlighedsdigter og som digter af mindevers formår Ploug i sine bedste, men nærmest ukendte tekster at hæve sig op over øjeblikket og give kunstnerisk helstøbte udtryk både for personlige problemer og for almene, eksistentielle erfaringer. I sådanne digte er han i stand til at udskifte den ydre, deklamatoriske og patetiske tone, der dominerer så mange af hans digte, med en slagkraftig myndighed og præcision. Oversete er også Plougs inderlige kærlighedsdigte til hustruen, der - ganske vist med et romantisk ordvalg - klinger helt ægte og undertiden, hvad man måske ikke forventer af denne med årene stadigt mere kantede personlighed, indeholder en sanselig, erotisk glød.

Og endelig må det ikke glemmes, at Ploug er én af dansk litteraturs sikreste formdyrkere. I sin journaliske prosa kunne han fare voldsomt og ubehersket frem, men så snart han formede sine tanker på vers, fik kunstneren i ham overhånd. Utvivlsomt har hans filologiske studium her sat sine spor, for der findes næppe nogen anden dansk digter, der har anvendt alle stilistikkens virkemidler så bevidst som Ploug, ikke mindst bogstavrim, parallelismer, gentagelser og antiteser. Bevidst efterligner han ikke blot folkevisens ordvalg, men også dens brug af omkvæd. Hans vers kan ganske vist være overordentligt tunge og knudrede, men de kan sandelig også udmærke sig ved deres klang, smidighed og elegance, og her mærkes tydeligt en indflydelse fra Christian Winther. I sin anvendelse af navne fra den oldnordiske mytologi er Ploug ganske vist et barn af romantikken, men generelt må hans ordvalg og ordstilling, der nærmer sig prosaens, snarere karakteriseres som realistisk, en bestræbelse der peger frem mod den næste periode i litteraturen, og som han selv var sig bevidst (*Digte*, bd. 2, s. 108):

[...]
kun den virkelige Verden

Carl Ploug,

min Natur kan trives i,
og i *Synet* paa dens Færden
rummes al min Poesi.

[...]

Ikke desto mindre er Plougs digtning for en stor del gået i glemsel. Efter sønnen, Hother Ploug, udgivelse af digtene i 1901 med en lang og noget omstændelig karakteristik af Ernst von der Recke, er der blevet stille om ham, og hans digte er ikke siden blevet genudgivet. Ud over nogle biografiske arbejder er faglitteraturen om Ploug yderst sparsom, og af denne er der især grund til at fremhæve Paul V. Rubows korte, men brillante og åndfulde karakteristik af Ploug som journalist og digter fra 1956; siden findes ingen studier og analyser af forfatterskabet.

I litteraturhistorien karakteriserer Vilhelm Andersen Ploug, og ikke mindst dennes nationale digtning, med indlevelse og velvilje i 3. bind af *Illustreret dansk Litteraturhistorie* (1924), mens det ikke lykkes for F.J. Billeskov Jansen i 3. bind af *Danmarks Digtekunst* (1958) at tegne et sammenhængende portræt af digteren. Dette lykkes til gengæld for Uffe Andreassen, der behandler Plougs forfatterskab ud fra en idéhistorisk sammenhæng i 3. bind af *Dansk litteratur historie* (1976). I udenlandske behandlinger af den danske litteratur omtales Ploug kun sjældent. I det nyere danske oversigtsværk *Litteraturhåndbogen* (1985) citeres to ungdomsdigte af Ploug, og han optræder med et længere citat som én af Brandesianismens hovedmodstandere, mens hans indsats omkring Grundlovens indførelse og øvrige lyrik ikke nævnes. *Gads Danske Forfatterleksikon: Litteraturens Stemmer* (1999) omtaler ham slet ikke, mens *Dansk forfatterleksikon* (2001) indeholder en komprimeret artikel om Ploug.

Tekstoplysninger

Den udgave, der er anvendt i ADL, og som der henvises til i dette portræt, er *Samlede Digte*, 5. udg., 1876 (1. udg. 1862).

Ved citerede digte udgivet efter 1862 henvises til *Carl Plougs Digte* 1-2, 1901, udgivet af Hother Ploug. Denne udgave omfatter dels de i Plougs egne samlinger offentliggjorte tekster, dels enkelte digte, der ikke er offentliggjort her samt et større antal af de tekster, der efter digterens død blev udgivet i bindet *Efterladte Digte* fra 1895.

Citaterne fra studenterkomedierne *Den forvandlede Regentsianer* og *Sylvesternat* stammer fra *Sylvesternat. Atellan i 3 Akter*. Udg. med indledning og kommentarer af Oscar Schlichtkrull, 1913.

Bibliografi

[Dansk Litteraturhistorisk Bibliografi.](#)

- [Værker](#)
- [Senere tekstudgaver](#)
- [Biografiske og litteraturhistoriske behandlinger](#)

Listen er delt i tre afdelinger: værker, senere tekstudgaver og en selektiv liste over litteraturhistoriske behandlinger.

Værker:

Carl Ploug,

Nytaarsgave paa Regensen 1838 & 39, 1838-39.

Viser af Den forvandlede Regentsianer, 1839.

Viser af Contubernalerne eller Livets Dialectik, 1840.

Af Poul Rytters Viser og Vers, [1841].

Carl Michael Bellmans Liv af Carl Ploug, og Bellman som comisk Dithyrambiker af Johann Ludvig Heiberg: Tvende Foredrag holdte den 20de December 1843 i det skandinaviske Selskab, 1844.

Vers til Bellmannske Melodier, [1845].

Ny Samling af fædrelandske Sange, 1846.

Poul Rytters Viser og Vers, 1847.

Til Minde om Erik Gustaf Geijer. Et Foredrag holdt i det skandinaviske Selskab i Kjøbenhavn den 30. October 1847, 1847.

Slaget ved Fredericia. Et Digt af P[oul] R[ytter]; sat i Musik af H. Rung, [1850].

Sange af "Et Besøg", 1852.

Poul Rytters Viser og Vers. 2. samling, 1854.

En Samling Digte, 1854.

Sangbog for danske Soldater, 1860.

En ny Samling Digte, 1861.

Sange og Melodrama af Sørensen paa Eventyr, 1861.

Poul Rytters Vers og Viser, 1861.

Samlede Digte, 1862.

Samlede Digte, 2. udg., 1862.

Carl Plougs seneste Digt, Christiania 1864.

Studerforeningens Mindefest for Kong Frederik den Syvende Søndag den 20. December 1863, 1864 [udg. sammen med Christian Richardt].

Samlede Digte, 3. udg., 1864.

Samlede Digte, 4. udg., 1868.

Nyere Sange og Digte, 1869.

Nyere Sange og Digte. 2. opl., 1870.

Orla Lehmann. En Mindetale, holdt ved Afsløringen af hans Marmorbuste i Studenterforeninge

Carl Ploug,

den 30. Januar 1871, 1871.

Samlede Digte, 5. udg., 1876.

Ved Universitetets Firehundredaarsfest i Frue Kirke 4. Juni 1879. Ordene af Carl Ploug; Musikken af J. P. E. Hartmann, 1879.

Sange af Carl Ploug ved Festen for ham, 1879.

Det litterære "Venstre". Angreb og Forsvar, 1880.

Hvorfor ere vi kjørte fast?, 1882.

Vort Forsvar og vor Fremtid, 1883.

Nye Digte (1869-83). Med en Charakteristik af Ernst von der Recke, 1883.

Senere tekstudgaver

Efterladte Digte, udg. af hans Nærmeste, 1895.

Carl Plougs Digte udgivne af hans Søn [Hother Ploug]. *Med en Karakteristik af Ernst v. d. Recke* 1-2, 1901.

Kærlighed under Karantæne. Udg. med indledning og kommentarer af Axel Sørensen i *Studenterkomedier*, 1904.

Sylvesternat. Atellan i 3 Akter. Udg. med indledning og kommentarer af Oscar Schlichtkrull, 1913.

Biografiske og litteraturhistoriske behandlinger

Otto Borchsenius: "Poul Rytter og hans Atellaner", i: *Fra Fyrrerne. Litterære Skizzer*, 1. Række, 1878, s. 174-245.

Vilhelm Topsøe: *Politiske Portrætsudier*, 1878, s. 214-225.

Ernst von der Recke: "Carl Ploug. Hans Liv og hans Digtning. En Charakteristik", i: *Carl Ploug: Efterladte Digte*, 1895, s. IX-XCI; optrykt i *Carl Plougs Digte udgivne af hans Søn*, 1901, bd. 2, s. I-LXVII.

Nicolai Bøgh: *Til Minde om Carl Ploug. Træk af hans Livs Historie*, 1895.

Julius Clausen: *Skandinavismen historisk fremstillet*, 1900.

Hother Ploug: *Carl Ploug. Hans Liv og Gerning*, 1. Del: 1813-48, 1905. (Uafsluttet).

Hakon Stangerup: *Kulturkampen* 1-2, 1946.

Hans Brix: *Danmarks Digtere*, 1951, s. 365-371.

Paul V. Rubow: "Carl Ploug. Digteren og Redaktøren" og "Ploug og Hostrup", i: *Epigonerne. Afhandlinger og Portrætter*, 1956, s. 24-33 og s. 34-43.

Carl Ploug,

Chr. Kirchhoff-Larsen: *Den danske Presses Historie* 3, 1962, s. 197-258.

Torben Geill: *Om Carl Ploug*, 1987, 32 s.

John Chr. Jørgensen: *Det danske anmelderis historie*, 1994, s. 169-177.

Sven H. Rossel

Sven H. Rossel (f. 1943) er professor i nyere skandinavisk litteratur ved Universität Wien.